

FUGLENES SALTBAEK VIG 2006

Ornitolog Steen Flex

Man skulle tro, at Saltbæk Vig var et eldorado for Andefugle, og at 1994-fredningen af området har sikret de fjerklædte en tryk tilværelse. Man skulle tro at Andefugle og Skarver benytter Vigen som spisekammer, dykker efter fisk til sig selv og til ungerne.

Virkeligheden er desværre en anden. Vandet i Saltbæk Vig er mørkt og uigen-nemsigtigt. Bølgerne i Vigen er til tider neongrønne af alger. Så Andefugle og Skarver søger ikke føde i Vigen, men søger føde andre steder på Vestsjælland. De fugle der vugger på vandet i Vigen enten raster eller søger sikkerhed på vandet, de dykker ikke efter føde. Faktisk er hele nordenden af Saltbæk Vig så godt som fugletom det meste af året, mens et par åer i syd, byder på sikre ynglepladser for måger, terner, nogle Gråænder og Grågæs. Det er først hen på efteråret, at man kan opleve området bugne af fugle. Det er især Grågæs på trækk, som i tusindvis efter et besøg på fødestederne på Vestsjælland, søger til Saltbæk Vig om eftermiddagen for at overnatte. Vigen skulle i 1900-tallet have været tømt for vand og arealerne opdyrket. Naturens kræfter gjorde at forsøget fejlede og Vigen ligger i dag hen som en efter danske forhold kæmpemæssig

braksø, fordi der ingen større tilløb eller afløb er til det enorme vandområde. Det nuværende saltindhold og omfattende forurening af vandet gør, at det hverken er et havmiljø eller et sømiljø man finder her, men noget menneskeskabt midt imellem.

Hvad ville være resultatet for fuglelivet, hvis mennesket enten valgte at lade Vigen gennemløbe af ferskvand fra blandt andet Bregninge å, og i sidste ende pumpe vandet ud i Sejerøbugten? Eller endnu mere radikalt. Lader naturen overtage det, der engang var naturlig natur? Altså lader Sejerø Bugt overtage det, der tidligere var en åben vig mod havet. Mon ikke vandet ville blive så rent, at fisk ville trives og blive fødegrundlag for et rigt fugleliv? Jeg er overbevist!

FLORAEN PÅ SALTBAEK VIG

Hans Guldager Christiansen

Saltbæk Vigs flora er enestående – hverken mere eller mindre. To af de i alt 8 plantearter, som Danmark i forhold til EU har et særligt ansvar overfor, findes på Saltbæk Vig. Det er bregnen Enkelt Månerude og orkideen Mygblomst, og begge arter findes her i landets største bestande. Dertil kommer en perlerække af andre sjældne arter.

Mod nord ligger Store Vrøj og Krageøen med store, uberørte strandoverdrev. Sidst i maj farves strandoverdrevet rødt af Tjærenellike, og der findes mange andre karakteristiske og ualmindelige arter på arealerne, fx den smukke Strand-Nellike.

Mod sydvest og syd langs Vigen findes strandenge med en meget rig flora. Den vigtigste art er nok den sjældne orkide Salep-Gøgeurt, som er en vestsjællandsk ansvarsart. Den findes også udenfor Vestsjælland, men kun i beskedent antal. Landets største bestande findes på Saltbæk Vig, hvor den skal tælles i 10.000-vis. Strandengene er gammel havbund, og den svagt salte jord passer den åbenbart godt. Af andre arter på de svagt salte strandenge kan nævnes Eng-Ensian, som regnes for sårbar i hele verden, og i Danmark er den rødlistet som sårbar og ansvarskrævende. En anden sjældenhed er en småart af Mælkebøtte

med meget smalle blade (Taraxacum austrinum). Den findes stort set kun i NV-Sjælland.

Længst mod syd findes et af Danmarks fineste kær af typen kalkkær, eller ekstremrigkær. Det er her Mygblomst hvert år tælles i mere end 1.500 eksemplarer, og der er andre sjældenheder som orkideen Pukkellæbe samt de mindre sjældne orkideer Sump-Hullæbe, Maj-Gøgeurt og Kødfarvet Gøgeurt. De to køddende planter Vibefedt og Rundbladet Soldug findes også her.

Det, som gør Saltbæk Vig til et så godt botanisk sted er, at nogle af arealerne aldrig har været gødet, og at de afgræsses. Hvis ikke enge og overdrev afgræsses af fx køer, springer arealerne i skov, og de lyskrævende, lave plantearter skygges bort. Dette er sket adskillige steder på Saltbæk Vig, og skovene er bestemt også af interesse, men floraen er trods alt mere ordinær i disse skove. Derimod er kær, strandenge og –overdrev ganske mange steder udyrkede og ikke gødede, hvilket efterhånden er sjældent herhjemme. I kalkkærerne er jorden tilsyneladende præget af skalgrus fra den tidligere havbund, og tilmed præget af trykvand, og der skabes herved unikke forhold for planter og dyr.

Redaktionsgruppe:
Lone Falk Jensen
Karen Boysen
Mikael Hansen

Ansvarlig for egen artikel er forfatteren.

Finansering:
Kalundborgs Agenda pulje 2005 og 2006

Layout: og Foto redigering:
Bent Falk design

Foto:
Forside, Side, 2, 3, 4, 8: Bent Falk
Side 6, 7: Hans Guldager
Side 5: Lokalkivet

HVOR LÆNGE ENDNU?

Vi lever i en tid, hvor behovet for nær natur og rekreative områder er stigende. En naturlig følge af dette er, at der igen bliver offentlig adgang til Saltbækvig. Vier mange der håber at dette kan ske ved dialog mellem ejere og fredningsmyndighederne. En løsning der respekterer naturen, ejerne og kommende natur interesseorganisationer. Vi håber på en løsning ved de igangværende fredningsjusteringer.

VELJL PRINT AS

SALTBAEKVIG

Er det rimeligt, at fredningen forbyder offentlig adgang?

SALTBÆK VIG, FREDNINGER, ADGANG OG FREMTIDSVISIONER

Mikael Hansen

Saltbækvig blev fredet i 1991. Man ønskede at beskytte området fugle og planteliv. Fredningen stadfæstede ejernes allerede proklamerede adgangsforbud for offentligheden. Den umuliggjorde samtidig en nødvendig manipulation af vigens vandkvalitet.

1 Offentlig adgang. En måned før fredningens ikrafttræden, der fastholder ejersens hidtidige forbud mod offentlig adgang, kom loven om offentlighedens adgang til det åbne land. Lokalt føler mange sig "snydt". Offentlig adgang ad veje og stier vil ifølge fagkunds-kaben ikke forringe levevilkårene for dyr og planter.

2 Vigens vandkvalitet. Områder er blevet internationalt habitatområde, Dette stiller plejekrav der ikke kan opfyldes i fredningen. Lidt firkantet sagt, siger en dansk fredning, at tilstanden ikke må ændres, medens en EU-habitatudpejning stiller plejekrav om at bedre naturtilstanden i forhold til udpegningsgrundlaget. Vigens vandstand er ca. 1.3m

Der har i årene siden været større og større forståelse for, at en fredningsrevision er påkrævet.

Danmarks Naturfredningsforening har i marts 2007 genåbnet fredningen. Man

under daglig vande. ? af indsvivningen er ferskvand fra landsiden (Bregninge Å systemet og Tranemosen der begge udmunder i landkanalerne), resten saltvand fra Sejerøbugten. Denne blanding af salt og ferskt vand giver en meget uheldig konstant saltpromille på 3 – 5, som er ukendt i naturlige systemer omkring de indre danske farvande. Ikke fersk og ikke brak. De mange rastende fugle bidrager med store mængder fosfor. Desuden er det indsvivende ferskvand belastet med både kvælstof og fosfor fra landbrug og husspildevand. Resultatet er algesuppe med sigtbarhed på 10cm. Få arter trives naturligt her. En omfattende biomanipulation er påkrævet, men umulig i den eksisterende fredning.

ønsker dels at afhjælpe på de ovennævnte problemer, dels at udvide fredningen til at omfatte de områder, der var kystenge før vigen blev inddæmmet. Disse er i dag sivskove, enge og marker. Vi snakker

om ca. 8 - 900 ha og næsten ingen huse eller veje. Fra dette landskab kommer de fleste af vigens sjældne planter. Jordbunden er den samme som i Vigen. Målet med at få inddraget disse områder i fredningen er at skabe forhold, så den oprindelige kystvegetation kan genindvandre. Ved at gøre dette som en del af fredningen, og ikke gennem naturbeskyttelsesloven, kan de nuværende lodsejere lettere holdes skadeløse.

Lykkes det at udbrede vigens fauna til de gamle strandenge, kan man om mange år overveje igen at genåbne fredningen. Denne gang med det sigte at staten overtager området, og giver hele vigen tilbage til havet. Inddæmningsforsøget har fra starten været mislykket. De økonomiske og naturmæssige omkostninger har været

alt for høje. Kun det, at floraen har vokset sig så dyrebar, bremser i dag for en tilbagegivelse af området til vildt kystland.

Der var og kan igen komme:

MULEN: Et øre (halvø skabt af vind og bølger) større end Gisseløre.

Store og Lille Vrøj: Krageø mv. Rævefrie øer med sæl og fuglekolonier midt i fiskerige strømrønder.

Gat og sunde: Mellem øerne ud mod Sejerøbugten. Flere tusind kubikmeter vand strømmede herigennem to gange daglig grundet tidevandet.

Vigen: En lavvandet lagune med stor næringsstofførsel fra åerne og stor vandudskiftning med tidevandet. Beskyttet mod Sejerøbugtens bølger af Mulen og økæden.

Vejleområder: I Bregninge Å og Trane-moseåens udløb. Tidevandet havde her skabt deltaer med brede strømrønder, brakvand og dynamisk landopbygning og nedbrydning.

Kystenge og mader: I læ for bølger men med kraftig tidevandspåvirkning. Et holmeland med salte såvel som ferske enge. Som Tranevejleområdet i den nordøstlige ende af Eskebjerg Lyng.

Brede sandstrande: Både Tømmerup- og Kaldredområderne vil ændre karakter med brede stenfrie sandstrande tæt på.

STENALDERENS SALTBÆK VIG

Arkæolog Jens Nielsen

Gennem store dele af stenalderen var Saltbæk Vig et yndet sted at slå sig ned for datidens befolkning. Det vidner de omkring 350 registrerede arkæologiske stenalderlokaliteter om, og der er ganske givet flere, som endnu ikke er opdaget. Pladserne lå der næppe p.g.a. den smukke udsigt. Det drejede sig om mad og andre af livets fornødenheder.

I tusinder af år var fiskeri stenaldermenneskets hovederhverv, med havets den-gang utømmelige mængder af fisk, skaldyr og havpattedyr. Arkæologiske undersøgelser ved Saltbæk Vig har påvist store velbyggede ålegårde, ruser flettet af vidjer og små fine fiskekroge udskåret af ben. Fiskeben er under gunstige forhold velbevarede i store mængder og fortæller, at man har fanget torsk, hvilling, sild, rødspætte, skrubbe, ising, hornfisk, makrel, ulk, pighaj, ål, skalle, brasen, sandart og gedde i vigen og tilstødende ferske vande.

Fund beretter om, at i landet bag vigen færdedes supplerende kødresurser i form af kronvildt, rådyr og vildsvin, og for godt 6.000 år siden kom tamkøen ind i billedet. Andre dyr gjorde man gavn af på anden vis. Hunden som vagtdyr og jagtfælle kendes i Danmark allerede for næsten 9.000 år siden. Blandt pelsdyr og andre mere eller mindre nyttige dyr

kan nævnes vildkat, mår, odder, gråsæl, ringsæl, bæver, egern, vandrotte, pindsvin og tudse.

På bopladserne er der også fundet knogler af forskellige fugle såsom and, svane, solsort, tjur og havørn. For sidstnævntes vedkommende er det sikkert fjerene, der har været eftertragtet. Indsamling af æg fra store fuglekolonier har med stor sandsynlighed fundet sted. Det har man praktiseret helt op i vor tid og er sandsynligvis årsagen til, at Store og Lille Vrøj den dag i dag ligger som en enklave hørende under Kalundborg sogn, som de har gjort siden middelalderens sognedannelser.

Hasselnødder har indgået i kosten i store mængder, og agern samt tjørnebær synes også at have været anvendt. Fra planteriget er der desuden fundet mange tilhuggede hasselstager fra ålegårde og andet. Barkflager fra birk eller lind har formentlig været anvendt som gulvlag i boligen, store udhulede stammer af lind har fungeret som kanoer, og der er lavet buer af elmetræ. Der er også fundet fyrsvamp.

De nævnte fund repræsenterer blot en lille del af den mængde af forskellige arter, som i stenalderen fandtes i og omkring Saltbæk Vig.

SALTBÆK VIGS KULTURHISTORIE

Lærer Lone Falk Jensen

Området Saltbæk Vig har op gennem tiderne været ude for så store menneskeskabte landskabsændringer, at de, der levede for hundreder af år siden, ikke ville kunne genkende området i dag.

I Saxos Gesta Danorum kan man læse, "efter Kongemordet i Roskilde i 1157, hvor Kong Svend dræbte Kong Knud, flygtede Kong Valdemar til Sæbygaard, som dengang ejedes af Esbern Snare. Esbern sørgede for Skib, og saa gik Turen op gennem Tissøen, videre af Hallebyaaen og Brejninge Aa til Saltbæk Vig, hvor de kom ud i en frygtelig Storm og drev i Land, vistnok paa Neksøl". Senere har man beretning om en havn mellem Istøbjerg og Illerup, og man ved, at Smakkerup har været udgangspunkt for en færgerute til Sejerø.

I 1555 overdrager Christian III Store og Lille Vrøj til Kalundborg købstad. I 1970 bliver tungen indlemmet i Kalundborg Kommune, som i dag har en mindre hytte på Lille Vrøj. Resten er i privat eje.

Efter nederlaget i 1864, hvor Danmark måtte afstå Sønderjylland, blev mange grebet af Dalgas ide "hvad udad tabes, skal indad vindes".

I 1866 dannedes et konsortium til inddæmning af Saltbæk Vig. Man antog 500 mand til at bygge dæmninger fra Mulen til Alleshave.

I 1868 blev der pumpet fra to lokomobiler samt en pumpe. I 1873 blev der opstillet yderligere tre møller.

I 1874 var vandspejlet 4,3 meter under havoverfladen, den laveste vandstand nogensinde. Vandet begyndte derefter at stige. Den indvundne jords kvalitet var ringe og man måtte hele tiden pumpe.

I 1875 krakkede konsortiet efter at have brugt 2 millioner kroner, og Saltbæk Vig fyldtes igen med vand. Der kom et nyt konsortium, men de kunne kun holde vandstanden på 1,2-2 meter under daglig vande.

I 1898 blev området overtaget af Saltbækvigs Ferskvandskultur, som anlagde 20-30 fiskedamme. Der udviklede sig et rigt fiskeri med bl.a. karper, suder, geder samt rogn. Resten af de tørlagte arealer blev brugt til græsning og dyrkning.

Natten mellem den 23. og 24. oktober 1921 indtraf den store katastrofe. En voldsom storm gennembrød digerne, og havet oversvømmede de tørlagte arealer og fiskedammene med store tab til følge. Brejninge Ådal blev sat under vand, jernbanesporene ved Kaldred Station blev undermineret og Arnakkegårdens jorde blev sat halv under vand. Hele området blev på en nat sat tilbage til tiden før 1866. Efter bruddet blev alle ferskvandfisk udryddet. Skrubber, sild og ål kom tilbage. Fiskeriet, specielt af ål, steg i disse år.

I 1924 begyndte man at lukke hullerne i digerne, og i 1930 var vandet igen fersk og saltvandsfiskene forsvandt.

I 1935 overtog Henriksen og Kähler området og installerede et moderne elektrisk pumpeanlæg.

Langt det meste af den inddæmmede jord er eng, der bliver brugt til græsning, kun en lille del af jorden er dyrket.

Store dele af Saltbæk Vig kan ikke dyrkes uden at vandstanden sænkes yderligere, hvilket medfører fare for nye digegennembrud.

Det er ikke lykkedes at tørlægge Saltbæk Vig, som det var konsortiets mål i 1865.